

ОНЗАГАЙ САЙЫТ

Бистаң чыгыс чер-чурттууе, Россияны сайды Сергей ШОИГУ-ола «Армения и факты» солушун корреспондентия Наталья ЖЕЛНОВА чугаалашкан, ук интервьюю бо чылдыч 7 дугаар улдуругенде парлаан, ону кызыра очулдуруп солуураттымыс.

— Дорги сайыт, хунуңуе хай-халап, авария деп-ле турар. Черле чүү мындыг хай таарааны ол, бисти? — Бистин богуңу орта өвөс амьдаралымыс база «ду-аала» турар-дыр ийин, кижиниң бодуңу «кымын алган» онзагай айылдыг байдалдар туруп көрүдүр.

Будурутени акционер-жидип каан дикки, ол хой арыг орта алыксаар. Оон бир аргаар продукцияны бо-уңоюн чыгарып болбай, ыччанаш херек чүдүлери бестин төсөв, бети дээрги огнустушкел сапса. Айыл чок чорук ишкерин деп кижини бестин кызырын кааптар. — Сергей Кужугетович, силер бистин политиктиг элтида амын кижидир силер, оон улуг казыгы кизи болза, чамдык берге байдал-дардан силер мынкан «арыг» уяун шыдаасы ийик. Ямын-тарыны база эң эки деп санап турар.

— Ажылдыкка мынкан бис. Ыччалла-даа кадык-ла-бир маадарыг чорук кылы-рып күзөвөс бис. Бисти мак-тазын, хорозовис бир-ле чү-вени алап деп болаасы улус бис, оон башка ээлчегин халап манар кижилер апар-гай бис.

Нефтегорские болон Корчице чер шимчээжиниң үзүндө, кырдыл бажик буудуулары оолаай дүжүк-кел бичи чо черге, беш хонган Ана дээр бичи уру-нун чамдык сайыт хоноур турган деп меңээ уауч чугаа-лаа чус. Вир-ле күш ону салабай кире. Урунун иштүп өккөзгөш, баштайгы дүзүн көрүскөн соода, ол оожур-гаан дээр.

— Айыл-халап болбаа үдөс силерниң кезектеринер чүрү кымын турары? — Бизде турар, хунуңуе 3-4 болуп. Оон агында чамдык черлерге үр ажыл-даар апар. Ол мынкан үр-гүчү «ууругул» тренин-голар, чаа техника, дерг-херекселер биле ажыл.

— Дангыкка силерниң мынкан черлер-биле ар-гуду-жула солчул турар силер бе? — Бис уругуңу өөренип турар бис. Германияга, АКШ-ка, Канадага, Францияга, Швейцарияга база. Улуг айыл-халап болганда КНО-нун эксперттери ол чуртка бергап, олар беттары күш чедер бе, чок бе — өөренип көөр. Хоржок хире болза делегей деңиздинг специалист-терин хаара тудар. Нефтегорские мыдыр бригада тур-ду. Оларнын бизне отчеду-да мындыг сөстөр бар чо-раан: «Бо чер шимчээжини-нинге көрөнгөс ышкан ыныг бектик организастыг чорукту болган профессиона-лал белектелиди шагда-ла көр-бөс бис».

— Ол дөм силерге байыр чедирис. Дангыкка халап уруктары чаылаан чоруп турган силер бе? Азы боттар-ымысты хой болаа. — Бистерни чапал турар. Грузияга, Турцияга, Руан-дага, Югославияга ажылдаан бис.

— Амы-тын ал турар улус-тур силер, а чогум мындыг кижиниң характерине чогум чүү мындыг чүе барыл: чаа чүкүтү азы мынкан кады-ймын төртүтүнгөн хуну эртерин оргал-дыр, кел дээрге, тутсуң-ла олар? — Дээди профессионалдыг чорук биле хуульгезин чүд-ден артык белек коорудур, харында патриотчул чорук-тур. Ажылмы багай, таар-ышпас-тыр мен деп-ле ыл-лашаар улуска мынча дээр

— Силерниң ямынар 6 харлаан. Ону тургузу ал-ыры берге болу бе? — 90 чылдарың төвчү-үндөн бээр бистин албаны-мыс тургустунуп келген, оон мурунда хай-халаптыг, овал-онлаптыг, онзагай бай-далдарын системажип, оларнын типтип көп турар чылдаганын анализтээр түр турбаан. Ам чүү-ла болза чамдык байдалдарын кон-трольлап турар бис деп чу-гаалал боор бис. Хайгаарал органдары борта улуг ролдуг болуп ууржуд. Ол ыл-кан объектилерин, оларның бүдүрүлгелерин айыл чогун декларастаар, оларны лицензияларын чугула, алак соода, эң-не идегелиг арга — онзагай айылдыг болуп болуп бүдүрүлгелерин кам-тадыры болур.

ШИИТПИРЛЕП АЛДЫВЫС

Мен, өг-бүлөм ишти, төрө-дөрдүм, чок эш-өөрлерим ынамчалыг шимчегени кы-галыңың түнөлдө Тыванын бирги Президентизм Шериг-оол Динжинович Ооржакты катап согуурун шийтирлеп алдымыс.

Бирги Президент республи-каның чоңуна дика хой эки чүдүлери кылып берген болган согонун сөзүңгө ээ болуп келген.

КЫЙГЫРДЫВЫС

Хундуңу согукчулар! Республика Президентизмин албан-дужаалыг корлаан соңгула мурунунг шыдыг дем-кеси чоруп тур. Россияда-да, Тывала-даа байдал нарып. Ыччанаш продукцияны бүдүрүлгени, сайгарылааны ханы билер, лаштыкка бестин ат-аллары бектик ижи уауругулаа бөгүр херек. Ол амыг Президент Ш. Д. Ооржактыр.

Шериг-оол Динжинович амыдырал-чуртталгавыст «чү-бүтү таалаары билер. Республиканы экономиказын, политиктиг чогууладып, хой национал чоңун калы ажылдыктыганы көдүрүр дээш бугу күчүн чүдүрүп турар. Ыраккы Соңгу чүккө республиканы хамаарыңыганы, кыпарчаар материалдарын бестин чүдүлгенин дедир эри-дигенин соңгулаары бүдүрүлгенин келин алапкан база чурттакчы чоңуну өзүс орнутап кезээге социал бет-киченин көргүскөни дээш амыг Президентиге четтиргени-висти ыдарттымыс.

Бистер, келээ амыл-агыңын ишчилери, 1997 чылдын март 16-да бирги Президент дээш үчүлери бээр кылдыр силерин кыйгырдымыс, өргим согукчу.

«Кымыд тараачы» коллективниң бүдүрүлгени болган «Саян» совхозтун коллективтери.

— Силерниң ямынармы канчаар акшаладырың турары?

— Бистин ямымыска үн-дүрү берип турар акшаның чүгө 4 хузу бистин боду-вуска хамаарып, өскөни айыл-халаптын уруктагы чылдагырының социал программаларын күүсөдирин-ге баар.

— Кандыг институттар силерге баш удур шимчелдер кылып берип турары? — Бодуустун өргөм-шин-чилет институту бар. Россияның Эртемдер академия-зы биске херек айыл чок чорук программаны кылып турар.

— Баш удур кандыг беле-леткедер кылып турар силер? — Онзагай айыл-халап-тыг байдалдарын сезонаар айыл-биле хулап болур. Чамы — ол дээрге үр хала-ымыдыр. Чамы — арга-арыг орттери болган халадырлар аарылар. Кузун сооп көзгө, чылыг сүр дамчылар хоодайлар чардыр, кижилер чүү-бүрү чүдөөр-биле ба-жыңынын чылдыг эгелээр. Ыччанаш орттер үер. Ан-густ—сентябрь айларда кыш-ка белектериниң ведомст-волар аразынын комиссия-зын баштайгы хуралы бо-лур. Ол одаар чүү дайы хи-ре сөөртүнгөн, кайда чет-пезин, кайнаар акша бөзрин өөренип көөр. Бис кандыг чымыл трасаларын сөйгө-нүн, кандыг ЧЭТ-тер ажыл-дап турарын, кандалары үрүр берип болурун көрүп турар бис.

— Урге баш баш удур бе-леткенир бис: чалдары бажы-лап, шиктарын сеп-төөн, чырык черлерин дем-еңгиз турарын хылап турар бис. Апарыла арга-арыг сөт-терин болуурбас хемчеглер-ин амыр. Ындыг орттер өжү-түр ийи Ил-76 самолөтүгү-нүс, бирөөнү 40 тонна сүг-нүс ал чоруур, өрт кырыңа ону кончүк чиге «ол бад-кырыңар дери-херекселди».

— Силер техниканы тус-кай чамдып ал турар силер бе? — Чугаакок. Француз-герман фирмалар БОН-105 дээр элөк каш вертолетин садып алган бис. Ыччалла-даа оларнын ортөө аар, ыл-чанаш «Камов» фирманын чаа 226А фирманын кылып уаурун акшала-дырып тур бис.

Шойу бодуңу ажылчы-лары кымыс хол-халарымы ажылдап турарын бестин со-нуургаар кизи боуду. Бир эвес ажылдап турар дерг-херекселери багай дээр бол-за, сайыт оларны берип ту-рарлардан доран ойталаш, өскө уауч түр амыр.

— Амы-а стеклим ханды деп чугаадаар дээр болу-раар, силерге чүү хереги? — Акша, хой-ле акша.

— Ычачан чүү болур ыл-чан? — Ужар чүүлуусу тудуун дооуңу, камгалап ажылдары чоруур кезектерин эң-не чаа дерг-херекселдер-биле хандырып, келир үеде херек алаар чүүдөр талазы-биле эртем амьдарымы кылып, баш удур кандыг айыл-хала-лап кыла болуп болурун то-дараар алганг техниканы, ажилдерин чогалдыр, ажилдарын дүргөдө чору-дар ийик бис.

Биске экспертиза херек. Ол эрге-чаргыралардан ха-маарыга чок болуп ууржуд. Бир эвес эксперт комиссия-сы бо бүдүрүлгө айыл-дыг, ону бо черге тууду бол-бас (кижээ, атомнуг стан-ция — үргөдээжиниң чер-шимчөөжинин болур черге) дээш болза, оон шийтири хойулу болуп ууржуд. А бисте мындыг экспертиза чок. Оон чогууну түңсөлдери ко-сук ышканмы.

гүмчүлөп, чамдыкта мыры-най «дуан акыда» бээр-дыр. Шүгүмчүлөп чоңугу, үдү-зенин болуп болгай. Кандыг-лаа ажыла четпестер турар болгай. Россияны өскө девискөзлөргө билаарга, бистин Тыва Республикада политиктиг, экономикагы, социал байддал чогуулар, доктаамал болуп турар.

Президентиге кордакчылар-дан Шериг-оол Динжинович Ооржакты деңизин аар, оон хой эки чүдүлери манал болур дээрине бээрээр бис.

Сергей СЕДЕН-ООЛ. Күш-ажылдын хоочуну. Кара-Хак суур.

Тыва Республиканың президентизиниң соңгу-даларыга белектелиң үзүндө массалыг инфор-мацияны чөпкөстөргө соңгула мурунунг агита-цияны чорудар талазы-биле хажыдышкынар дугайында хомудаларын болган билдиринки-нерин сайгарып көргөн түңсөлдериң дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТӨП СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

1997 чылдын февраль 28 № 170. Кызыл хоорай.

Соңгула мурунунг агита-цияны массалыг информ-ацияны чөпкөстөрү дамыштыр чорудар чурумун баа лү-дүрүкчери соңгула чоруду-галың кижикчилери са-гып турарына контроль-доттапчылар Тыва Респуб-ликаның Төп соңгулда коми-

ШИЛИШКИН — СОҢГУКЧУНУ ХЕРЭЭ

ЧОННУҢ ХӨӨНУ-БИЛЕ ДУГЖУ БЭЭР

Хундуңу согукчу! Март 16-да болуп президент соң-гудалары кизи бурзун соңгуур мурунда ыкк бода-ның сагыңдырып, кичээ-дирип турар апарганы-биле мурунда болуп турган соң-гудалардан онзагай-биле ылгалып тур. Чүгө дээрге, шилчилегил үеңи чаа ба-зымыр, чамдык бергеле-ри-биле холбаштыр чурттак-чы чоңун угаан-медерели улам сайырап, суур, ко-жуун, хоорай болган рес-публика деңизинде уау-ругулаа кандыг кадарымы шийли алганымысты ажы-гыт, бисте анализтеп турар ап-парган. Оларнын хой кези-не ылгалып болбайн канчаар. Ыччалла-даа чамдык «поли-тиктиниң» чүгө таарыл-га бооп, түр үениң хөг-биле кады хөөрөн агымыга ал-ыпкан, «депутатан», эрге-чаргыраже сиңилеп үнө бергенин соңгукулар эске-рип, биле берген. Кандаг түвөтүн ийик бис? Ыччалыг 1990 чылдарың эгезинде «хат кайнаар хадымр бол-ду», ол талжак каранна-дыр-ла түстүп сүрдүсө-дүр? Ам көк, кажан дой шагда-ла дооступ калганга, чамдык уауругулаа черле-ринде кандыг кижилерни соңгу алганымысты меде-лет билеп, бажымыска шип-тирлеп, чамдыкынымысты минин олурар бис. Часты-рылардан түнөш улаурун, өренири эки чүдүлүк. Ши-нап-ла, эң-не чүдүлүк дең-гелден кылып көрөдирин-деан. Мурунда болуп тур-ган соңгулааларда келер-гей каас-коя сөстөр-биле чыйрылап каан чугаа-соот-түг, келер үеде чаа өсү-биле тамчыгыт чурттал-гыс, чыгарып амьдарылап хандымыр бээр бис — дээш чамдык кандидаттарымысты алашкынарныга дарып бузуп, угаан-медерели-висти аламы. Бичи-лаа боштанмай, олар дээш үнү-вүстү берип чорудуус.

ШУГУМ ЧАЗААРДА, ШЫГААР, ШУУГААР БЕТИНДЕ, БОДААР.

Көзүңгө хөп-хөргөтөр. Үгүдө дараж чивеш дээр ардында кедергей бууг элбиктерин апарга бээр, чоккока чү-вөңүңүр, ыракка мынкан, угаар чүвө-дүр. Бир өвөс бөдүлүк политик болуксары-нар аржак болза, эрге-чаргыра организанын ач талжак чаламын дегелээш, кижилерин угаан-медерели-ниң бөдөлөр, сагыш-сетки-лиң көдөр, оларын куль-турлуг болган социал хан-дырыла амьдарып кизи-жер талазы-биле эң берге «кара» ажылды кымыл то-гуз-биле тууду, бар-ла тур-ган билеп, күчүн эргит-гил, дуржулгап хараа чо-кка үндүрүп турган, уауругу-лап башкырылган эвез-биче-ла бол, дуржулгап чып ал-гаш, топтук, кижиниң мөү-шымарыны чоңуңа сөңкөптөр болураар, улус караа көсүк, мынча силерин дораян эскерип каар ийик. Ам моон соңгар согукчу кижиниң болочо чок ши-лде кыллары буруңаар ба-зымыска доктар-моон-да боордан башка, биске эмек-демек болбас. Чүгө

Ниитиниң санал-оналы тургустуна берген

ТУРГУСТУНА БИЛЕ ДУГЖУ БЭЭР

эрге-чаргыраже чүткүүр, президентиниң албан-дужаа-лыга кандидаттарын топ-чу намдарын чырыккан соон-ла, «Шынын» почтамы улам өлбөп эгелээш. Во хү-нерде кандидаттар шийли-дегенине хамаарышкан автор-ларныч чага, бижин хуй бур-ле арбадып тур. Ылаң-гы ам бо соңгулааларга белектелиң кидин тулук үезинде «Тыва Республи-каның Президентизинге чо-гуум кым ажылдап шыла-ары, ол хире өң-не хажы-салгалыг» өңүр-дугаала кы-жымын дуржулгады четчи-рил, мөү-шымары таадыл болуру — деп айтырыга соңгукуларын хөну, кү-дөң, санаа болган шийли-дегиз чыгыс доктаргай берди. Ол кым деп? Республиканың политиктиг тургузуу, со-циал-экономикагы байддалы, культура хөгжүлгөсүн чаар-тыр, чоңунг медерелин бе-дидер дээш могол-шагып чок ажылап чоруур Пре-зидентизин Шериг-оол Дин-жинович Ооржактыр. Рес-публиканын профессионал-херекселер, хоочун бол-ган тыва хүрөң федерация-зын чөвүлдериниң, аны-яктарын, культура болган спорт ажылдыкчыларын Ш. Д. Ооржактың кан-дидатура дээш март 16-да байдлашкынын бээрине бу-гу согукчуларга кийди-рылганын «Шын» соңгула-палаан. Во дээрге чоңуң хөй-ниги төлөөлөрүн са-гыш-сеткилини илереди-ди. Ол ыкк Тыванын аны-бу-ру булуңурун бажы-кычылериң чага, бижин иленкейип көзүр чүр. Чир-көөрөгө Монгуш-Тайгачан Сал-чак Молдурган, Баа-Тай-галан Арбай-оол Канчы-рын, Эрменген Салыр Кы-рыстын, Улуг-Хемчег Телчү-нүк Шойтуңуң, Сүт-Хөлөөн Токлак-оол, Бора Сарыт-паларын, Талпылан Белчө-Оюнуң, Кымыл хоодулап Чүдүлүм Чаптың, Шулуг Кууларын, Шангыр-оол

Чөлүгү шилтеги часпас кылырыңче уламы берген.

Политиктиг кампалялар үезинде хөй-ниги органи-зацияларын, ылгалыгы кижилерин үзүл-бодалары, санал-оналдары үдөниң соңуң хан-дамчыны сине берген, хоочун солунуусу «Шынын» арынарныга иле-рип көзү чачыл апарган. Солунуң бижикчилер кол-дуунда-ла кожуунара, хоорай, суурларда чурттап турар амьдарып болган кезде ителигелтиң: баш-кылар, амчилер, культура, спорт амьдарыкчылары амь-дарып, агрономнар, зоо-техниктер болган хоочун-нар. Во улаага «1992-1996 чылдарда реформалары чо-рулар талазы-биле кылды-ган хемчеглер дугайында Тыва Республиканың Пре-зидентизин болган Ча-зааның куруне илеткенин чер болганга, өг-бүлө бу-рунун чедирип, тайыбыр амьдын иленкейжиткен. Ол мынкан соду, сеткүддер-ге, радио, телевидениге

К. А. Бичелдейни деткир эгелекчи бөдүктүн 1997 чылдын февраль 18-те билдиринкинин хынаан түңсөлдөр дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТӨП СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

1997 чылдын февраль 28. № 169. Кызыл хоорай.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының контроль бөдүлүгү чоруткан хундуңуң түңсөлдө, ТР-ниң хоочуннар чөвүлели-нин акциянын планын са-гууна 1997 чылдын февраль 14-те республика активниң чыныгы хоочундарының III съездининг акциянын түң-сөлдөрүн дугайында ай-тырыгы чугаалашкан бооп турар.

Ол актив хуралына Тыва Республиканың президентиз-иниң албан-дужаалыга кан-дидат Ш. Д. Ооржак бол-ган оралакчы президентизин албан-дужаалыга кан-дидат А. А. Мельников-биле жууражыгынын бол-ган, Тыва Республиканың бүгү соңгукуларына кый-дырыгы хулаң алган бооп турар.

Актив кижикчилеринге халаас дүштөңи чөмөн орга-низастагына хамаарыш-тыр хоочуннарныч респуб-

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының төп соңгулда комиссиязының доктары бис:

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТӨП СОНГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛЫ

1997 чылдын февраль 28. № 168. Кызыл хоорай.

ТР-ниң Төп соңгулда ко-миссиязының (ТСК) кели-гүнү А. Н. Пиче-оолдун ча-лааныла айткан барым-даалары хылап көргөн ба-да Тыва Республиканың Пре-зидентизиниң соңгулаалары-ның үезинде соңгула муру-нунг агитацияны масса-лыг информацияны чөпкөстө-рү дамыштыр чорудары-нун чурумун болган дүрү-мүн соңгулда чорудушкуну-нун киржикчилериниң сагып турарынын дугайында ТР-ниң ТСК-ның контроль бо-луп, дымдын чуга-алапкан ийик, «Россия Фе-дерациязының хамаатыла-

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының доктары Н. ОНДАР.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының харымсалгалыг секретары К. БУДУК-ООЛ.

редакцияны каржызы-биле үрөөн.

Устунде демлегелтиңгө үдүлдерин үлестин болу-рунаан, Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының доктары бис:

1. «Тувинская правда», «Шын» соңунар редакция-ларын, «Тыва» кургелера-диокомпанияны ууртукчу-лары Тыва Республиканың президентизинге бүгү кан-дидаттар массалыг информ-ацияны чөпкөстөрү дамыштыр чорудары, оларын соңгула мурунда амь-чурдуулаагына ден байдалдары хандылар бол-ган бо талазы-биле контроль-доттап күйтөдөр.

2. «Тувинская правда» со-лунунг редактору В. И. Ти-

Доржуун, Барып-Хемчик-тен Салмы Дилгектиң амыг Президентизин Ш. Д. Ооржакты база катап ийги-соңукчуларын кыйгырап чүдүлери соңгула парла-тымын. Мындыг уткалыг чагааларын релакцияга көри ам-лаа уламчылал турар. Чоон-Хемчиктен, Би-Хомден, Овурден, Кызыл кожуулан Президентизин Ш. Ооржакты болган ор-далаа президентизин А. Мель-никовты байддалары кий-гырап 1997 аяктыг чагаа, бижиктер «Шынын» — пеле-дыга үш-бөдөлүп үнүп ту-рары-биле хөдөшпөй солу арныга топ чөмөшпөй ба-жылап чырыкче шунту үр-мей баар хире-дир. Автор-лар, хөй-ниги организа-циялары амыг үеде респуб-ликаны уауругулап баштап турар даргаларымыстың ат-фамилияны чүгө алап тур-ар эвес, оларын бо берге чок ажылап чоруур Пре-зидентизин Шериг-оол Дин-жинович Ооржактыр. Рес-публиканын профессионал-херекселер, хоочун бол-ган тыва хүрөң федерация-зын чөвүлдериниң, аны-яктарын, культура болган спорт амьдарыкчыларын Ш. Д. Ооржактың кан-дидатура дээш март 16-да байдлашкынын бээрине бу-гу согукчуларга кийди-рылганын «Шын» соңгула-палаан. Во дээрге чоңуң хөй-ниги төлөөлөрүн са-гыш-сеткилини илереди-ди. Ол ыкк Тыванын аны-бу-ру булуңурун бажы-кычылериң чага, бижин иленкейип көзүр чүр. Чир-көөрөгө Монгуш-Тайгачан Сал-чак Молдурган, Баа-Тай-галан Арбай-оол Канчы-рын, Эрменген Салыр Кы-рыстын, Улуг-Хемчег Телчү-нүк Шойтуңуң, Сүт-Хөлөөн Токлак-оол, Бора Сарыт-паларын, Талпылан Белчө-Оюнуң, Кымыл хоодулап Чүдүлүм Чаптың, Шулуг Кууларын, Шангыр-оол

Галина МОНГУШ.

хамаатыларының соңгуур эр-герлерин кол үлестир-генин дугайында Феде-рация Хоолуну уауругула бол-дураш, Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының доктары бис:

президентизиниң албан-ду-жаалыгын кидип Ш. Д. Ооржак болган президентизин албан-ду-жаалыгын кидип А. А. Мель-никовты жууражыкчылы-кын эртерин турар үеде Тыва Республиканын дайынып болган иш-ажылдыг Хоо-чуннарныч республика чө-вүлели «Россия Федерация-зын хамаатыларының соң-гуур эрелерин кол мага-дылаарында дугайында Хоолуңга хажыдышкыны болдурап деп санаар.

2. ТР-ниң Чоңунг социал камгалап ламызын хоо-чуннарныч республика чө-вүлелине берген, халаас дү-штөңи чөмөн организастаарына үдүлгөсүн 5191000 рубль бөлжөт ажыны чогуур со-лугулаагына аныгалаан ду-гайында материалды ТР-ниң Чазаланг чорудар.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының доктары Н. ОНДАР.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының харымсалгалыг секретары К. БУДУК-ООЛ.

ниң соңгулда мурунунг агита-цияны канчаар кийди-рып федералдыг Хоолунг 23 чүдүлүк доктаргай айт-кан, ону сагырыңче Тыва Республиканың президентиз-иниң албан-дужаалыга кан-дидат, Тыва Республиканың Президентизин Ш. Д. Ооржакты кыйгырап тур, ол ылкан ТР-ниң Хоолуңуңун 38 чүдү-лүк ийги хуусада буржук-кеткен Тыва Республиканың Президентизинге кыздары-лашкыны көргөн боганда, соңгула мурунун агита-цияны моон соңгар боду-нун албан-дужаалыгын ажы-лаваан салгыладыр.

2. Бо докталың күүсө-лүк дөңт контроль чорудары массалыг информацияны чөпкөстөрү контроль чорудар бөдүкчө (И. А. Кар-пова, С. Д. Киров) дагыр.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының доктары Н. ОНДАР.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының харымсалгалыг секретары К. БУДУК-ООЛ.

Ийида айтырыгы шийтир-леп, чогуур хемчөз алары сүмөлөр.

3. Массалыг информация чөпкөстөрү дамыштыр соңгула мурунун агитацияны чорударының чурму болган турмуерин соңгула чоруду-галың кижикчилериниң канчаар сайып турарына контроль чорудары дүштөңи агитация амь-чурдуулаагы чогуур үезинде социалдыг Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының контроль бөдүлүгү дагыр.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының доктары Н. ОНДАР.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының харымсалгалыг секретары К. БУДУК-ООЛ.

Игорь ПРГПТ.

ЭШ-ХУУЗУНУҢ ЭПИГРАММАЛАРЫ

Тыва Республиканың Президентинин эрге-дүжаалынга кордап турар кандидаттарга.

Ходук-оол МОНГУШКА
Бүгү Тываның чөмгөрүн, хөккөрүн чораян «Херекелчилер кооперациязын» даргазына...

Анатолый ДАМБА-ХУУРАККА
Тываның тогузунде эң анык генералга.
Токадан күдүз аэс дүрүзү алыңга...

Кара-ымын АРАКЧААГА
Сонгу чүк чоңарынын камгалакчыны, аржаан-сугларны
Тывадан үндүр саяарын сорулгап чоруур эртемденге...

Шериг-оол ООРЖАККА
Тываның эң баштайгы Президентизинге
Алды беэни анаа эвес адал каан-дыр...

Александр КАШИНГЕ
Езуудуг тыва «Жирновскийге», «Поговорим!» солунуң
редакторуңа
Кашининг «кашаам»
Каргакталаш туруп берди!

Алды-оол КАНЗАЙГА
СӨКШ Тыва обкомунун агитас-пропаганда кидназия
эргекчилик чораш, амгы үеде капиталисттик компания-
нын даргазы аларган бизнесменге...

Кадыр-оол БИЧЕЛДЕЙГЕ
Тываның Улусу фронтунун тургучузу, Тывага
демократтык чарыкталарын эргекчилериниң бирээзинге...

ШУЛУТЭВНУҢ:
Кочу-тоогу сөгдөдөм.
Хомудаван көрүңер аа!
Баштактавын ойунаш шулуум...

Тыва чогаалды сайырадып
хөжүдериңге башкы мерге-
жилдиң кижилер улуғ үлде-
лиң кирген болгаш кирип-
көпүрү чечен чогаал...

Хамааты камгалалы

ҮЕРГЕ УДУР БЕЛЕТКЕЛ

«Хеп-хенертен чылыг дү-
жүл, дагларнын муруну тал-
дарында хар дүрген эрөөн-
ниңден хоорайның суг бад-
дары каналары долган, ооң
уламандан камгалал дамба-
зы чиргелен...»

соонда үер үезинде тургус-
туруп көп болду дег бай-
далдарын анализтеп, ажык-
таар аргаларын вариант-
ларын чыгаралашкан. Ылаң-
гыла оң талакы эрикте Бе-
линский кудумчузуна база
Хербис даанын баарына бо-
лу берип болду дег үерден
чонну канчаар камгалалар-
нын оларнын амьдыралык
канчаар хандыралык айт-
тырларын чыгаралашкан...

Өөредилгенин сорулгалары
элээн каш бирээде, үер
уржуктарын чайлап тур-
гуп үеде чонну болгаш ту-
органларын камгалалын
бирокторун талашып-биле
органлаштыр талашып-биле
херек кырында чорудар
ажыдарын сайыраптай-
дыр. Ийде, авариялар,
б-йүдү халаптары болу бер-
генде, ооң уржуктарын чай-
ладары-биле оона бай-
далдар комиссиязынын ажы-
лыр канчаар органлаштыр
талазы-биле тускай өөредил-
гени ыныг темага эрттир-
ген. Өөредилгени хоорай ча-
гырамын даргазы З. Н.
Сат уадуруп эрттирген.

Өөң-белек кады шыгыг
четпестерин бары илерөөн.
Чижээ, чамдык албанарның
урудукчулары бойду бол-
гаш техникте байдалды она-
за байдалдарын баш уду-
р сагындар, ооң уржуктары
чин чайлар талашып-биле
кылып чорудар ажыдарын
планын кирбөөн, ол ал-
банарын аразында кады
кылар хөдөлгичтериниң ду-
дуржуп, сумелсөөн. Би-
чини хемчээди сундулар та-

Шаб өөредилгенин үз-
инде элээн каш өөредилге
айтырларын шөпөң, ажыл-
дал кылган. Дындаыр бол-
гаш харылза албан черлери
эрген эрте хоорайны оона
байдалдар комиссиязынын
кежигинеринге чогуур ды-
надыларын кылган, олар
хандык чыгырагына орга-
низаттык чыгып келген,
уадуругу бүрүзү үер бол-
ган үеде сорулгаларын шит-
тирлөөн кылган чорудар
ажыдарынын байдалын
дугайын илеткээ. Ооң

найсыралдыг школалары-
нын өөредилге черлериниң
аразыга болуп эркен чан-
дык болган «Стартейджер»
тапы конурунун тилек-
чилери, оң школаның эге
класс өөредилгелериниң
(уадуругу А. Ч. Мөңгө)
«Аргоскоп» журналыга
бараш болуп, чылымдарын
магадатканнар.

«БРЫ - 97»

Найсыралдыг № 9 школа-
гыназын култур-массала-
дыг хемчеглерин доктаамал
органлаштыр эрттирп тур-
арын дугайын номчучу
чангыс эвес удаа номчуп та-
нышкан. Частын башкы айы-
март бирээде класстар ара-
зыга болуп эркен «БРЫ-97»
конкурсу ала-чурт, күш-ажыл,
лайып-чаа, башкылар, өөри-
никчилер, ынак школа дуга-

шаннадыг черлерин алган-
нары ол. А ансамбльдерен
«Тыва чүтүм» «Күсүк те-
ректөр», «Ынтыгтай» деп
арларын күөстөкш. 11 «Б»,
11 «Г», 9 «А» класстарын
иң арайлары чаалап ал-
ды, ийги, үшкү черлер
дөш шапнадыг мактактаннар.
Конкурсту үстүкү класс-
тар өөреникчилериниң диско-
текасы уламчылган. Ола
кежээ школанын хоочун баш-
кыларын бирээ Арина
Маалыевна Белгун-оолдун
60 харлаан юбилейин база
демдеген эрттирген. Анаа

Төрүттүнген хунүңер-биле!

Бистиң эртим ынак авазыс, чөлөңгичиңиңиң, кандыг-лаа
уелерде бистиң-биле кады чоруур ынак авазыс Татьяна
Тас-ооловна БАДЫ даарта болуңуң 60 харлаар юбилейин
демдеглээр.
Хүдүткелдиг авазыс Эрайн кожуунун Кызыл Сылмас
ортукам школаныңга 30 ажык чылдар иштиңе башкылап
ажылдап келген. Тыва Республиканың алдарлыг башкылар
хундугу астың эдилекчиңиң кижиги.
Ынак авазыс төрүттүнген хунүң база Бүгү делегей-
нин хөжөөкчөрүн хунүң таварыштыр байып челибишкан,
каң дег калдыкшылды күзеп, ам-даа хай чылдар дургузунга
бистиң арванка омак-хогудур туртуп чоруурун бөрээдиниң.

Савый-оол Шагдырович ООРЖАК бо хунерде 55 хар-
лаан. Ол амгы үеде «Шын» солунун Танды болгаш Чеди-
Хөл кожуундарга тускай корреспондентиниң. Савый-оол
Шагдыровичиң Барыш-Хемчик, Бай-Тайга, Тес-Хем, Тан-
ды кожуундарың турткакы чоң ак билер. Ол ук кожуун-
дарга комсомол ажылдында эгелээш уадурут ажылдарың
хой чылдарда ажылдап келген.
«Шын» солунун редакция коллективиниң экинчи 55
хар харлааны-биле холбаштыр чогаалың челишкешиниң
болуңа болгаш өг-бүдөөңиз аас-кежикти, бүгү-де
экини күзелиңиң.

Бистиң урбавыс Любовь Донгаковна МОНГУШ, Частын
баштайгы айы март 5-те 41 харлаан. Урбавыс Суг-Аксес
суурда, бо хунерде челир бухгалтерлеп ажылдап чоруур.
Ол куш-ажылда ынак, топтуг ажы-чаныг, буянын ие,
урбавыс үш оолдун, ийи кыстың ынак авазы.
Эртим урбавыска төрүттүнген хунүң болгаш делегейини
хөжөөкчөр байырлады март 8-ти таварыштыр ийги
байыры челирп, бижыг калдыкшылды, аас-кежикти, ууу
назынын күзелиңиң.

Кызыл хоорайның хамааты
камгалал болгаш оона
байдалдар херектериниң тал-
лазы-биле штабтын началь-
ныгы, полковник.

Бистиң эртим ынак эштеривис Эдуард Александрович
СЕНДАЖИ база Чечен Белоква ШЫБРАП кайымы-лаа
бо хунерде 30 харлаар юбилейин демдеглээр.
Эдуард Александрович ховар дөң топтук бүдүштүг
ажы-чаныг, олдуг эрбек эрес-көз, оол, кызынын төлөт-
тиг ачазы, кады чуртаан ынак эжини чоругарлы, чө-
лөңгичи. Ол амгы үеде Сарыг-Септин «Баянлай» арат
ажыл-агында чылаачы. Коллективте хундүткелдиг кы-
жилерин бөрээш.
Чечен Белоква кожуун эмнегелериниң урулгар салбы-
рында эччи сестраам. Ийи чалтангыч урулгарын ынак
кези, кады чуртааның эргелген эжи, бүүрелд
оорушкучу, өшпес оол. Хоглуг-баштак чамы-биле хай
салгы эштериниң сеткил-хөйүн кежээде сергелеп чоруур.
«Ийи кушукчус».
Частын башкы айында төрүттүнген ынак эштеривис
Март 8-ти таварыштыр бижыг калдыкшылды, амьдырап
чуртталгаыңга аас хунерин аарып-ажык болгаш аа-ыт-
пен хай-бичиң алдылары ооң артап турарын, ары-чаагы
сеткилчиңиң ханьылаң күзелиңиң.
Бөгө ойде холдырыңың
Бижыг тутчуп, салдымыады.
Өтмөчөгө оорушкучуг
Өтмөчүр бооп чуртталганың.
Улуғ хундүткел-биле эштер: Виолетта, Владимир,
Оксана, Кама Салчактардан.

АРТЫКШЫЛДЫГ АКШАНАРНЫ ПЫГЖАДЫНАР!

«Агроулеттур банкында» Тыва Республиканың девискээринде салбыры 1997 чылдың
феврал 20-ден эгелеп хамааты чоңал чылдык-на (ай санында) немелде хулууг
акшанын шыгжадырыңче чалап тур:

Table with columns: хуузуңуң хевирини, шыгжаан акшаның баштайгы хуусаазы, хуусаалыг шыгжаан акшаның хевирини, хуусаалыг шыгжаан акшаның хевирини, ай санында уштуп турган хууларның нити хемчээли, хуусаа төңгөндө уштуп алган хуузуңуң нити хемчээли

Table with columns: хуузуңуң хевирини, шыгжаан акшаның баштайгы хуусаазы, хуусаалыг шыгжаан акшаның хевирини, хуусаалыг шыгжаан акшаның хевирини, ай санында уштуп турган хууларның нити хемчээли, хуусаа төңгөндө уштуп алган хуузуңуң нити хемчээли

Table with columns: доктаамал шыгжааның, хуузуңуң хемчээли, «Сберегательный» (немелде чок) хевирини, моон түңү 32% оон иштиңде доктаамалы 10% немөөн 22%

Table with columns: доктаамал шыгжааның, хуузуңуң хемчээли, «Сберегательный» (немелде чок) хевирини, моон түңү 9,0% оон иштиңде доктаамалы 8,0% немөөн 6,0%

Table with columns: доктаамал шыгжааның, хуузуңуң хемчээли, «Сберегательный» (немелде чок) хевирини, моон түңү 11,0% 11,0% 12,0% 12,0% 13,0% 13,1% 14,0% 14,2% 14,5% 14,8% 14,5% 14,4% 14,5% 15,2% 15,0% 16,1%

Устүнде айткан негелделерини эугаар, амшаларынарың
шыгжадырыңче чалап тур бис!
ШЫГЖАДЫР АКШАЛАРЫНАРНЫ ХУЛЭЭП АП ТУРАП ЧЕРЛЕР БОЛЗА:
Кызыл хоорай, Шетиники-Кравченко кудумчузу, 37 «А» («Сава» уинверсамының
девискеринде).
«Агроулеттур банкының» дараанында кожуундарда төлөөрн ажилдап турар:
Туран, Чалаана хоорайларда, Тээл суурда, Кызыл-Махалыкта, Мурт-Аксина, Суг-
Аксина, Хандагайтыда, Эраинде, Тоора-Хемде болгаш Сарыг-Септе.

«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Бистиң ынак авазыс Миха-
ил Чолдак-Хунаевич Монгуш
бо чылдын январь 25-те де-
зиниң олдурукчулугун хо-
лудан анык назынында ча-
рылган.
Ачавысты соолгу орукче
Удурниң киржин, бистиң
кажыдалдыкты, ажык-
туңуурусту деңге үлөжин,
биске материалдыг болгаш
хоралдыг дуаны көпүсүн
Чоа-Хөл кожуунун «Шалың»,
Колхозунда, Кызыл-Дагда,
Ак-Турунда, Чаа-Хөлдө, Кы-
зылда, Чалаана төрелде-

Монгуш-Тайга кожуунун электрохарылаазынын началь-
ныгы Александр Саяевич Самбууга ооң авазы
Девен Лам-Хоелва
САМБУУНУҢ
мөчөөн-биле холбаштыр бугу төрөлөрүн, ха-ауммала-
рыңа ханы кажыдалды ТР-нин Харылааның болгаш
информатиканың «Росвязьинформ» Бүдүрүлгези илгерй-
леп тур.

Агар саны: КБ «Тыва кредит» № 363406,
сч. 700161629, МФО 04930472, ИИН — 1701008465.
Солу Россия Федерациязынын Фиралга болгаш «Сасык»
информация чексериктин авазы-биле холдуруу-
лаагынын чыгыдалыгына чопол болгаш бүртүкчү-
лүгү Тыва девискээр эргелдене бүртүктеткенге.
Бүртүктеттир дугайы — Т 09 07.
Солува аараттыг материалдарын, авторларын
бодалары редакцияны тургучу-биле түшпөй барып бол-
ду. Айттыңар саньары болгаш өскө-лаа фактылары,
дынадылары дөш авторлар боттары харылаар.

УРУГЛАР ЧОГААЛЧЫЗЫ

Тыва чогаалды сайырадып
хөжүдериңге башкы мерге-
жилдиң кижилер улуғ үлде-
лиң кирген болгаш кирип-
көпүрү чечен чогаал...

рагыг уруглар чогаалчызы
Належда Августиниң ораның
орус дылче оодурдугуңа
«Өдүңгелде чылга» деп номчу
1986 чылда үнөш, номчучу-
ларын улуғ үнөшүн алган.
Чогаалчылар Н. А. На-
дежда биле М. С. Эргенниң
аразында чогаалчыны хар-
ылаазын мичаар эгелээш...

Спорт

Хостуг хурешке чаа чул

ДЕНГЕ ТУТЧУР ШИНЭЭВИС БАР

Атлантага эркен Олимп-
ий ойнарынын соонда
дөстүг хурештин дүрүм-
диге чаа чүдүрүлгө көмөкчү.
ФИЛА-нын (хостуг хуреш-
талазы-биле делегей федер-
ациязынын) шиттир-биле
мөгелериниң аңгы-аңгы де-
зилерге хурештин деңиз
аайы-биле эскертин каапкан.
Оон туржук, хары-лаа эң
чиник, ортумак чиник деңиз-
лерин уштуп, казып каап-
кан. Мөгелер оон мурунува
боттарынын деңизиниң барым-
далла, 10 аңгы деңизлерге
хурешип турган болса, ам
чүгө 8 деңиз аркаан, 48 биң
де 52 тилграмм ийи деңиз
казыттырган.

ФИЛА-нын үндүргөн шит-
тир-биле чаа бир чаа дүрүм
тавылган. Делегей черелдиң
маргыладаларга хуреширде,
2 килограмм немезин көөр.
Чаа доктаамал 54-түн деңиз-
инде турган мөгө 56 ки-
лограммче шидиңир. Мин-
чаа көргө, 54-түн мөгөни 2
кили немээр дөш делегей
черелдиң маргыладалга белет-
кенер, а 62 килограмм деңиз-
инде оодлар кили 6 кг чин-
гедир. Шак ыңчаар трени-
ровка үезинде артык 6 ки-
лограммын суруп, чыгыз-
дып каапкан, 56-же баддып
келер.

Бистиң тыва мөгелер ийи
дакпыр Олимпий чемпиону,
алдарлыг мөгө Иван Яры-
гининиң шаңгалы дөш деле-
гей черелдиң Красноармын
болган маргыладалга шылаар
баша-биле байыт эвес хуреш-
се-да, делегей федерация-
зынын чаа чогаалды кылты-
ны дүрүмдерин салдырыңа
алдыкша, шаңнадыг чер-
лерге бетиңде-ле «өргөтүп»,
соң ийи хурешип арзылап
чидиңир турдулар. Болуңуң
хурешип турган деңизиндең
өскөңүн илтиңий бөгөргө,
чең-лаа берге бол, тыва мө-
гөтөр шылаштылар. Деле-
гейин биче чемпионнамы

албай турда, оон орус дла-
га үнөш ному Москвага
улуғ үнөшүн алган. Ол
ышкан 1989 чылда Бурятия-
ның «Байкал» деп журналы-
ның 4 дугаар номеринде би-
тин эртем-шиндиле инсти-
туудунда М. П. Татаринцев
«Болшевиңиң Өдүңгени» мак-
тааш, «мөзү-шнар кичөөли»
деп үнөшүн кайтамчык.
Амгы үеде М. С. Эрген на-
зы-хар талазы-биле чогаалчы
эш-өөрүнүң эң улуу бооп ту-
рар. Оор хары ам 75-че ки-
риңкен. Эскерип чоруурга,
чогаалга сундулгаларын
аразында ат-алларга төлөт-
ки, кылган ажыл-ижи элбек
кижилерин үнөшөп көрбөй
чоруур-дур бис. Оларның
чамыктыгарын каяң чүгө
мөчүп калгыра суг сактын
келер, мындагы өчкөк чүд-
дерге таваргыч бөзгө кому-
данчыны чүг дээр оон. А
чамдыкыны авазыга чурттап
чорза-даа, чогуур үнөшлери
албай чоруулур. Ынды-
ларга М. С. Эргенниң хама-
лыштыгы болуп, Ынчангаш
Чогаалчылар авиалининиң
баштаар чөри боор бир тү-
пөлдү үндүрер боор лээр-
ге бузуредим.

Кара-оол МОНГУШ.

ӨЙҮП-ДАА, ӨӨРТҮП-ДАА КЭЭР

Эртим белик дагларымы
Эрвий көрөш,
сеткилден
Элптер сөс тыпас-тыр мен.
Эңчек туман ораныкымн
Энерелдиң дагларының
чаражын аа!...

Эртенги хуп
Эргелген херел-чырып
Эт-чүрөм таалады
чылдыпты.
Авам кара дээрле Хун дег
иркышпадып
Ал-ла мен ыңчаар чылдып,
кады чоруур...

Караам чачы
Мөңдүш кынып, черже
балдып,
Өлөң орта көзү дүшкөп,
кылды кынып.
Аар чүгүм актымден көзүң
салдыңан дег,
Амды дүшкөн дамы сөөң
аарынын аар...

Лидия ПРГПТ.

«ШЫН» хоорай, Красноармейская, 100, индекс
667000.

ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республикаың
Чааа болгаш «Шын» солун редакциязынын
коллективин.
Кол редактор
В. Ф. ЧАДАМБА.

РЕДАКЦИОННЫҢ КОЛЛЕГИЯЗЫ: Н. С. БАЗЫР
(кол редакторуң оракачызы), М. К. КАЛЧАВ (үлетпүр
калдыктын эргекчиңиң), Т. П. ХЕРТЕК (инвентде кал-
дыктын корреспондентиниң), Е. О. СЕВЕКПИТ (корректор).
РЕДАКЦИОННЫҢ ГЛЕФОННАРЫ:
Кол редактор — 3-43-34; келен кижилер күлөө азыр
чер — 3-34-26; кол редакторуң оракачылары — 3-33-91;
3-34-17; харысаалгыг секретары — 3-34-92, оракачы-
лары — 3-45-93.

КИЛДИСТЕР: аныктал амьдыралы — 3-34-19; 3-34-98;
үлетпүр — 3-34-49; 3-36-73; көлөз ажил-агы — 3-36-82;
културга, өөрелерге болгаш чогаал — 3-39-15; мөзүлөр
болгаш спорт — 3-34-37; очуңу — 3-34-39; 3-34-93; а-
ны — 3-34-03; көрөктөрөөл — 3-41-23; үндүрүчүлөр —
2-27-41; солун келбей баргала — 3-57-92; 3-14-04; бух-
галтерия 3-41-16; чаралалар кылдып — 3-34-39.